

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تأثیر رسانه‌های نوین بر شکل‌گیری هویت جنسی دختران نوجوان ایرانی

مریم دائی چینی^۱

چکیده

این پژوهش به بررسی تأثیر رسانه‌های نوین بر شکل‌گیری هویت جنسی دختران نوجوان ایرانی می‌پردازد. با گسترش دسترسی به اینترنت و رسانه‌های اجتماعی، نوجوانان به طور فزاینده‌ای در معرض اطلاعات و الگوهای جنسیتی متنوع قرار می‌گیرند. این مواجهه می‌تواند هم اثرات مثبت، مانند افزایش آگاهی و درک مفاهیم جنسیتی، و هم اثرات منفی، مانند ترویج استانداردهای غیرواقعی زیبایی و رفتارهای پرخطر جنسی، داشته باشد. این مطالعه با استفاده از روش‌های تحقیق کیفی و کمی، به بررسی نحوه استفاده دختران نوجوان ایرانی از رسانه‌های نوین، تأثیرات این رسانه‌ها بر نگرش‌ها و رفتارهای جنسیتی آن‌ها و نقش عوامل فرهنگی و اجتماعی در تعدیل این تأثیرات می‌پردازد. نتایج نشان می‌دهد که رسانه‌های نوین نقش مهمی در شکل‌گیری هویت جنسی دختران نوجوان ایرانی ایفا می‌کنند، اما این تأثیر بسته به عوامل مختلف می‌تواند متفاوت باشد. در نهایت، پیشنهاداتی برای ارتقای سواد رسانه‌ای و جنسی در بین نوجوانان و والدین ارائه می‌شود.

کلید واژه‌ها: رسانه‌های نوین، هویت جنسی، دختران نوجوان، ایران.

۱ - طلبه سطح ۲ پایه سوم حوزه علمیه امام خمینی (ره)، کرمانشاه.

مقدمه

هویت جنسی، به عنوان بخش جدایی ناپذیر از هویت فردی، در دوران نوجوانی شکل می‌گیرد و تحت تأثیر عوامل متعددی قرار دارد. در عصر حاضر، رسانه‌های نوین با قابلیت دسترسی گسترده و تنوع محتوا، به یکی از مهمترین این عوامل تبدیل شده‌اند. دختران نوجوان ایرانی، به عنوان یکی از گروه‌های اصلی کاربران این رسانه‌ها، به طور روزانه در معرض حجم عظیمی از اطلاعات، تصاویر و الگوهای رفتاری مرتبط با جنسیت قرار می‌گیرند. رسانه‌های نوین، از جمله شبکه‌های اجتماعی، وب سایت‌ها، اپلیکیشن‌ها و بازی‌های آنلاین، فضایی را فراهم می‌کنند که دختران نوجوان می‌توانند به راحتی با دیدگاه‌های مختلف در مورد جنسیت، بدن، روابط و نقش‌های اجتماعی آشنا شوند. این مواجهه می‌تواند به آنها کمک کند تا خودآگاهی بیشتری نسبت به هویت جنسی خود پیدا کنند، ارزش‌ها و باورهای خود را شکل دهند و در صورت نیاز، با الگوهای سنتی و محدود کننده به چالش پردازند.

با این حال، رسانه‌های نوین همچنین می‌توانند خطراتی را برای شکل‌گیری سالم هویت جنسی دختران نوجوان به همراه داشته باشند.

انتشار محتوای جنسی نامناسب، ترویج استانداردهای غیرواقعی زیبایی، نمایش کلیشه‌ای نقش‌های جنسیتی، و تبلیغات تجاری که بدن زنان را به عنوان ابزار استفاده می‌کنند، می‌توانند منجر به اضطراب، افسردگی، کاهش اعتماد به نفس، نارضایتی از بدن و رفتارهای پرخطر در بین دختران نوجوان شوند. از آنجایی که هویت جنسی نقش مهمی در سلامت روانی و اجتماعی افراد ایفا می‌کند، بررسی تأثیر رسانه‌های نوین بر شکل‌گیری این هویت در بین دختران نوجوان ایرانی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. درک این تأثیرات می‌تواند به والدین، مربیان، سیاست‌گذاران و خود دختران نوجوان کمک کند تا با آگاهی بیشتری از رسانه‌های نوین استفاده کنند و از آسیب‌های احتمالی آنها در امان بمانند. این مقاله با

هدف بررسی جامع تأثیر رسانه‌های نوین بر شکل‌گیری هویت جنسی دختران نوجوان ایرانی، به بررسی ابعاد مختلف این موضوع می‌پردازد.

در این راستا، ابتدا به مفاهیم کلیدی هویت جنسی و رسانه‌های نوین پرداخته می‌شود، سپس تأثیرات مثبت و منفی این رسانه‌ها بر هویت جنسی دختران نوجوان مورد بررسی قرار می‌گیرد. در نهایت، راهکارهایی برای مدیریت این تأثیرات و ارتقای سلامت جنسی دختران نوجوان ارائه می‌شود.

مفهوم شناسی

رسانه‌های نوین

رسانه‌های نوین به ابزارهای ارتباطی دیجیتال اطلاق می‌شوند که در اواخر قرن بیستم و اوایل قرن بیست و یکم ظهور کرده‌اند.

این رسانه‌ها، تعاملی، مشارکتی و اغلب شخصی سازی شده هستند. رسانه‌های نوین، نحوه ارتباط، یادگیری، تجارت و سرگرمی ما را متحول کرده‌اند و همچنان در حال تکامل هستند (دهخدا، ع. ا. ۱۳۵۲)، لغت نامه، ج ۵، تهران، دانشگاه تهران، ص ۲۵۸).

هویت جنسی

هویت جنسی به احساس، شناخت و تصویری که فرد از جنسیت خود دارد اطلاق می‌شود. این مفهوم به این پاسخ می‌دهد که فرد خود را چگونه می‌شناسد و چگونه با مفهوم جنسیت در جامعه تعامل می‌کند.

هویت جنسی به شناخت فرد از خود در زمینه جنسیت اشاره دارد و شامل احساسات، تجربیات و تعاریف شخصی است. درک این مفهوم برای توسعه فضایی پذیرنده و حمایتگر برای تمامی افراد با هویت‌های مختلف جنسی ضروری است. (معین، ۱۳۵۱)، فرهنگ معین، ج ۲، تهران، انتشارات امیرکبیر، ص ۲۴۵).

رسانه‌های نوین

رسانه‌های نوین به ابزار و بسترهایی اطلاق می‌شود که با استفاده از فناوری‌های دیجیتال، امکان ارتباط دو سویه و تعامل مستقیم با کاربران را فراهم می‌کنند. از جمله رسانه‌های نوین می‌توان به شبکه-

های اجتماعی مانند اینستاگرام، توئیتر و تلگرام وب سایت‌ها، وبلاگ‌ها، پادکست‌ها، ویدئوهای آنلاین و اپلیکیشن‌های خبری اشاره کرد.

رسانه‌های نوین به دلیل ویژگی‌های خاص خود، تفاوت‌های زیادی با رسانه‌های سنتی دارند. این ویژگی‌ها نه تنها بر شیوه‌های ارتباطی تأثیر گذاشته‌اند، بلکه روندهای اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی را نیز دگرگون کرده‌اند.

در اینجا به برخی از ویژگی‌های برجسته رسانه‌های نوین اشاره می‌کنیم:

۱- تعامل پذیری (Interactivity)

رسانه‌های نوین امکان تعامل دوطرفه میان فرستنده و گیرنده پیام را فراهم می‌کنند. برخلاف رسانه‌های سنتی که ارتباط یک طرفه بود مانند تلویزیون یا رادیو کاربران در رسانه‌های نوین می‌توانند نظر بدهند، واکنش نشان دهند و حتی محتوای خود را منتشر کنند.

۲- دسترسی به اطلاعات در هر زمان و مکان (Any Time, Anywhere)

یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های رسانه‌های نوین این است که اطلاعات به صورت آنلاین و به طور ۲۴ ساعته در دسترس کاربران قرار می‌گیرد. این امکان به افراد اجازه می‌دهد تا هر زمان که بخواهند به اطلاعات و محتوا دسترسی داشته باشند.

۳- قابلیت تولید محتوا توسط کاربران (user-generated content)

در رسانه‌های نوین، کاربران علاوه بر مصرف کنندگان محتوا، تولید کنندگان آن نیز هستند. هر فرد می‌تواند محتوای خود را ایجاد و منتشر کند، از جمله تصاویر، ویدئوها، مقالات، و پست‌ها در شبکه‌های اجتماعی.

۴- چندرسانه‌ای بودن (Multimedia)

۵- **اعتیاد به رسانه:** استفاده بیش از حد از رسانه‌های نوین می‌تواند منجر به انزوا، افسردگی و مشکلات

تحصیلی در دختران نوجوان شود. (کتاب تربیت جنسی نوجوانان کتاب دختران، نویسنده مژگان کلهر، تهران، ۱۳۹۷،

نشر دانژه، ص ۲۸ و ۲۷)

راهکار برای استفاده صحیح از رسانه‌های نوین

۱. **آموزش:** آموزش سواد رسانه‌ای به دختران نوجوان می‌تواند به آن‌ها کمک کند تا اطلاعات را به

طور انتقادی ارزیابی کنند و از تأثیرات منفی رسانه‌ها در امان بمانند.

۲. **آگاهی از خطرات:** دختران باید از خطرات احتمالی رسانه‌های نوین، مانند قلدری سایبری،

محتوای نامناسب، خطرات مربوط به حریم خصوصی آگاه شوند.

۳. **آموزش استفاده ایمن:** آموزش نحوه استفاده ایمن از رسانه‌های نوین، از جمله تنظیمات حریم

خصوصی، گزارش محتوای نامناسب و نحوه برخورد با افراد غریبه آنلاین، ضروری است.

۴. **محدودیت زمانی:** تعیین محدودیت زمانی برای استفاده از رسانه‌های نوین به دختران کمک می‌-

کند تا زمان بیشتری را به فعالیت‌های دیگر مانند مطالعه، ورزش و تعاملات اجتماعی اختصاص

دهند.

۵. **فعالیت‌های جایگزین:** تشویق دختران به انجام فعالیت‌های جایگزین مانند خواندن کتاب، شرکت

در فعالیت‌های هنری و ورزشی، و گذراندن وقت با خانواده و دوستان.

۶. **اهمیت خواب:** تأکید بر اهمیت خواب کافی و تأثیر منفی استفاده از رسانه‌های نوین قبل از

خواب.

۷. **گفتگو باز:** ایجاد یک فضای باز و امن برای گفتگو با دختران در مورد تجربیات آنها در رسانه‌های

نوین و نگرانی‌های آنها.

۸. نظارت غیرمستقیم: نظارت غیرمستقیم بر فعالیت‌های آنلاین دختران، بدون نقض حریم خصوصی

آنها، می‌تواند به شناسایی و پیشگیری از خطرات احتمالی کمک کند.

۹. الگوی مناسب: والدین و بزرگسالان باید الگوی مناسبی در استفاده از رسانه‌های نوین باشند.

۱۰. تمرکز بر نقاط قوت: کمک به دختران برای شناسایی و تقویت نقاط قوت خود و افزایش اعتماد

به نفس آنها.

۱۱. ارزش‌های خانوادگی: تأکید بر ارزش‌های خانوادگی و فرهنگی و تشویق دختران به پیروی از

آنها.

۱۲. هویت مستقل: تشویق دختران به ایجاد یک هویت مستقل و عدم وابستگی به تأیید دیگران در

رسانه‌های نوین. (کتاب رسانه‌های نوین نویسنده احسان شاه قاسمی، انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و هنر و

ارتباطات، تهران، ۱۳۹۸، ص ۸۰ و ۷۹).

برای اینکه دختران نوجوان بتوانند از طریق رسانه‌های نوین آگاهانه هویت جنسی خود را بشناسند،

چند نکته مهم وجود دارد:

۱- انتخاب منابع معتبر و مناسب: از منابعی استفاده کنند که اطلاعات دقیق، علمی و بدون قضاوت ارائه

می‌دهند. به دنبال سایت‌ها، صفحات و افرادی باشند که در زمینه مسائل جنسی و جنسیتی آموزش‌های

معتبر و مبتنی بر شواهد دارند. مراقب منابعی باشند که اطلاعات نادرست، اغراق آمیز با هدف خاص

(مانند تبلیغات) منتشر می‌کنند.

۲- تفکر انتقادی: هر اطلاعاتی را که در رسانه‌ها می‌بینند، بدون بررسی، تحقیق نپذیرند. به دنبال منابع

مختلف باشند و اطلاعات را با هم مقایسه کنند. از خود پرسند که چه کسی این اطلاعات را منتشر کرده،

چرا این اطلاعات را منتشر کرده و آیا منبع معتبری برای این اطلاعات وجود دارد یا خیر.

۳- آموزش جنسی: درباره آناتومی بدن، فیزیولوژی جنسی، بهداشت جنسی، روابط سالم و رضایت جنسی اطلاعات کسب کنند. درباره انواع هویت‌های جنسی و جنسیتی، گرایش‌های جنسی و تفاوت‌های جنسیتی مطالعه کنند.

درک کنند که هویت جنسی یک طیف است و هیچ راه درست یا غلطی برای بودن وجود ندارد.

۴- خودآگاهی و خودپذیری: به احساسات، افکار و تجربیات خود توجه کنند. و آن‌ها را بپذیرند. سعی کنند بفهمند چه چیزی برای آن‌ها لذت بخش است و چه چیزی نیست. به ارزش‌ها و باورهای خود احترام بگذارند و تصمیماتی بگیرند که به آن‌ها همسو باشد.

۵- محدودیت و خطرات: درک کنند که رسانه‌های نوین می‌توانند اطلاعات نادرست، تصاویر غیرواقعی و انتظارات غیرمنطقی در مورد هویت جنسی ایجاد کنند. و از اطلاعات شخصی خود محافظت کنند و از به اشتراک گذاشتن تصاویر یا اطلاعات حساس با افراد ناشناس خودداری کنند.

۶- مشاوره تخصصی: در صورت نیاز، از متخصصان بهداشت روان، مشاوران جنسی یا سایر متخصصان کمک بگیرند. اگر احساس می‌کنند که در مورد هویت جنسی خود دچار سردرگمی، استرس یا اضطراب هستند، حتماً به دنبال کمک حرفه‌ای باشند. (کتاب نوجوانان و رسانه‌های نوین ارتباطی، نویسنده محمد صادق

ایرانیان، انتشارات تابان، تهران، ۱۳۹۶، ص ۱۰۰ و ۹۹)

نتیجه گیری

رسانه‌های نوین نقش مهمی در شکل‌گیری هویت جنسی دختران نوجوان ایرانی دارند. این رسانه‌ها می‌توانند منابع اطلاعاتی، الگوهای رفتاری، و ایده‌هایی را ارائه دهند که دختران نوجوان برای درک و تعریف هویت جنسی خود از آن‌ها استفاده می‌کنند. تأثیر رسانه‌های نوین بر هویت جنسی دختران نوجوان ایرانی می‌تواند هم مثبت و هم منفی باشد. از یک طرف، رسانه‌ها می‌توانند به دختران نوجوان کمک کنند تا اطلاعات بیشتری در مورد جنسیت، روابط، و سلامتی جنسی کسب کنند. همچنین، رسانه‌ها می‌توانند الگوهای مثبتی از زنان قوی مستقل ارائه دهند. از طرف دیگر، رسانه‌ها می‌توانند تصاویر غیرواقعی و نامناسب از جنسیت و روابط را ترویج کنند و باعث ایجاد انتظارات غیرواقعی و آسیب‌های روانی در دختران نوجوان ایرانی شوند.

برای کاهش تأثیرات منفی رسانه‌های نوین بر هویت جنسی دختران نوجوان ایرانی، لازم است که آموزش‌های لازم در مورد سواد رسانه‌ای به دختران و خانواده‌هایشان ارائه شود. همچنین، باید تلاش شود تا رسانه‌ها محتوای سالم و مثبتی را در مورد جنسیت و روابط تولید منتشر کنند.

رسانه‌های نوین به عنوان یک جزء جدایی‌ناپذیر از زندگی دختران نوجوان ایرانی، تأثیرات عمیقی بر شکل‌گیری هویت جنسی آن‌ها دارند. که این تأثیرات می‌توانند سازنده یا مخرب باشند که با راهکارهایی که در این مقاله ارائه شد می‌توان از آسیب‌های احتمالی این تأثیرات جلوگیری کرده و از جنبه‌های مثبت آن بهره‌برداری کنیم.

فهرست منابع

- علی اکبر دهخدا، لغت نامه، دانشگاه تهران، ج ۵، تهران، ۱۳۵۲.
- کتاب اختلال هویت و رشد جنسی، نویسنده: دکتر محمد آرش رضانی، تهران، انتشارات تزکیه، ۱۳۹۷.
- کتاب تربیت جنسی نوجوانان کتاب دختران، نویسنده مژگان کلهر، تهران، ۱۳۹۷، نشر دانش،
- کتاب جامعه و رسانه‌های نوین، نویسنده دیناروهلینگر، مترجم حمیدرضا بیژنی، انتشارات نقد فرهنگی، تهران، ۱۴۰۱.
- کتاب رسانه‌های نوین نویسنده: احسان شاه قاسمی، انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و هنر و ارتباطات، تهران، ۱۳۹۸.
- کتاب سواد رسانه‌ای در عصر دیجیتال نویسنده مارلین لویکو مترجم علی شایان‌فر، انتشارات پشتیبان، ۱۳۹۷، تهران.
- کتاب نقش رسانه بر بحران هویت و سلامت بلوغ، نویسنده شکوفه میراحمدی، انتشارات فرزندگان دانشگاه، ۱۳۹۷.
- کتاب نوجوانان و رسانه‌های نوین ارتباطی، نویسنده محمد صادق ایرانیان، انتشارات تابان، تهران، ۱۳۹۶.
- کتاب هویت و نقش‌های جنسیتی، نویسنده: محمدرضا زیبایی نژاد، انتشارات پژوهشکده زن و خانواده، تهران، ۱۳۹۷.
- محمد معین، لغت نامه، معین، جلد ۲، انتشارات امیرکبیر، تهران، ۱۳۵۱.